Dr Jezioro Julian: Prawo własności intelektualnej na gruncie prawa polskiego – wprowadzenie

Uniwersytet Wrocławski, opiekun Naukowego Koła Cywilistów

Uwagi wprowadzające

Prawo autorskie oraz prawo własności przemysłowej postrzegane jest zwykle jako element szerszego uregulowania określanego mianem „prawa własności intelektualnej". Pojęcie to jednak wykształciło się stosunkowo późno i jego adaptacja do polskiego prawa jest w głównej mierze wynikiem przejęcia do polskiej (także światowej) terminologii pochodzącej z umów międzynarodowych. Chodzi tu zwłaszcza o Konferencję Sztokholmską z 1967 r., na której doszło do utworzenia Światowej organizacji Własności intelektualnej (WIPO oraz OMPI). Niektórzy autorzy wskazują, iż w węższym znaczeniu „prawo własności intelektualnej" jest tożsame z pojęciem „prawo autorskie"[1], wydaje się jednak, iż dla jasności terminologicznej „własność intelektualna" powinna być traktowana jako najszersze pojęcie w obrębie uregulowania stosunków prawnych odnoszących się do dóbr niematerialnych o charakterze intelektualnym.[2]

Trzon uregulowania prawa własności intelektualnej należy zaliczyć do uregulowania prawa prywatnego. Podstawowym aktem dla prywatnoprawnych gałęzi prawa - jest Kodeks cywilny, ale prawo własności intelektualnej nie zostało objęte przepisami tego kodeksu i zapewne przez dłuższy czas stan ten nie ulegnie istotnej zmianie. Jak można uważać wynika to dwóch zasadniczych przyczyn. Z jednej strony - w skali światowej prawo regulujące przedmioty niematerialne objęte własnością intelektualną wykształciło się stosunkowo późno - zasadniczo na przełomie XIX i XX w. Systematyka polskiego Kodeksu cywilnego nawiązuje do tzw. „systemu pandektowego", który ukształtował się znacznie wcześniej. W efekcie nie znalazło się odpowiednie miejsce dla omawianego tu uregulowania w tym kodeksie. Jest to jednak przeszkoda li tylko formalna i zapewne usuwalna w trakcie trwających aktualnie prac nad nowelizacja Kodeksu cywilnego. Wydaje się jednak, że ważniejszą przeszkodą dla objęcia prawa własności regulacją kodeksową, jest swoista „dynamika" rozwojowa tego uregulowania. Jest ono niezwykle podatne na zmiany cywilizacyjne i praktyka dowodzi, że przykładowo, rozwój technicznych sposobów komunikowania się między ludźmi, regularnie stawia nowe, wymagające istotnych zmian w

[1] Tak J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Warszawa 2008, s. 17.
[2] Zob. też m. in.: J. Jezioro, *Prawo własności intelektualnej* [w:] *Zarys prawa cywilnego*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2014, s. 905 i n.

uregulowaniu prawnym problemy. Najlepszym przykładem tego jest częstotliwość nowelizacji zwłaszcza ustawy z 4 II 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych[3]. W efekcie przepisy te ulegają tak częstym i gruntownym zmianom, że zupełnie nie przystaje to do funkcji jaka pełni w systemie regulacji prawa prywatnego Kodeks cywilny, jako podstawowy, a więc wymagający trwałości zrąb regulacji prawa prywatnego. Wprowadzenie uregulowania prawa własności intelektualnej do Kodeksu cywilnego wymaga dużej rozwagi w wyborze instytucji, które znalazłyby miejsce w tym akcie. W przeciwnym wypadku liczyć się należy z częstymi zmianami nowelizacyjnymi.

Aktualnie studiowanie tej problematyki wymaga sięgania do uregulowań zawartych w całym szeregu szczegółowych aktów rangi ustawowej, które regulują poszczególne elementy całości jaka tworzy ten dział prawa. A dodatkowo istotne znaczenie ma stosunkowo obszerna regulacja międzynarodowa, zwłaszcza zaś prawo Unii Europejskiej, które także cechuje swoisty „dynamizm" wymagający w praktyce stosownej implementacji uregulowań europejskich do prawa wewnętrznego.

Już te cechy prawa własności intelektualnej mogą być podstawą ożywionej dyskusji naukowej, a tym samym wyboru tematu konferencji jaka odbyła się w dn. 20 -21 III 2015 r. na Wydziale Prawa Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Dodatkowym zamiarem jej organizatorów, było także swoiste nawiązanie, przy zachowaniu odpowiednich proporcji wagi naukowej konferencji, do tematyki podejmowanej na V Zjeździe Cywilistów w Poznaniu[4] oraz także na zorganizowanej przez Uniwersytet Poznański konferencji „Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych po 20 latach – podsumowanie i perspektywy". Konferencja stała się w efekcie forum wymiany poglądów na temat „wyzwań" prawa własności intelektualnej we współczesnym świecie, zwłaszcza dla studentów i absolwentów jednolitych studiów magisterskich prawa i studiów III stopnia, którzy pragną poświęcić się działalności naukowej. Podjęte zostały bardzo ważkie i aktualne problemy. Tytułem przykładu można wskazać, że niektóre wypowiedzi antycypowały rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego z 23 VI 2015 r.[5]

---

[3] Por.: tekst pierwotny: Dz. U. 1994 r. Nr 24 poz. 83; tekst jednolity: Dz. U. 2000 r. Nr 80 poz. 904 i następny tekst jednolity: Dz. U. 2006 r. Nr 90 poz. 631 oraz dalsze zmiany.

[4] Zjazd ten odbył się w Poznaniu w dn. 26 – 27 IX 2015 r., a Panel 6 został w całości poświecony problematyce prawa własności intelektualnej.

[5] Przedmiotem rozstrzygnięcia była konstytucyjność art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy z dnia 4 II 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm.) i TK uznał, że przepis ten „w zakresie, w jakim uprawniony, którego autorskie prawa majątkowe zostały naruszone, może żądać od osoby, która naruszyła te prawa, naprawienia wyrządzonej szkody poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej – w przypadku gdy naruszenie jest zawinione – trzykrotności stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne tytułem udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu, jest niezgodny z art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 3 w związku z art. 2 Konstytucji

Nie jest jednak celem tego wprowadzenia omawianie tych wystąpień. Podstawowym celem tego wprowadzenia jest przede wszystkim odniesienie do kwestii charakteru uregulowania prawa własności intelektualnej oraz przedstawienia zarysowo „pola" dyskusji naukowej związanej z problematyką prawa własności intelektualnej.

Prawo własności intelektualnej jako uregulowanie prawa prywatnego

Poza poglądem uznającym, że regulacja prawa własności intelektualnej ma charakter prywatnoprawny możliwy jest odmienny sposób postrzegania przedstawionego tu zagadnienia. Ilustruje to pośrednio ważka wypowiedź S. Grzybowskiego dotycząca wprost prawa autorskiego, z której wynika, iż uregulowanie to nie jest ani gałęzią prawa, nie wchodzi nawet jako całość do żadnej z tych gałęzi i nie tworzy jej części. Zgodnie z tym poglądem uregulowanie to tworzy „kompleksową dyscyplinę w nauce prawa" – „przesłanką uważania pewnych przepisów za przepisy prawa autorskiego oraz zgrupowania ich w odrębnym zespole jest bowiem jedynie ich aktualność dla stosunków zjawiających się z powstaniem dzieła, nie ma zaś tu żadnego znaczenia, według jakiej metody regulowania zostały one zbudowane i do jakiej gałęzi prawa należałoby je poza tym zaliczyć"[6]. Autor ten dostrzega jednak, że trzon uregulowania prawa autorskiego „tkwi" w prawie cywilnym.[7]

Można zaobserwować, że teza ta nawiązuje do genezy aktualnego uregulowania prawa autorskiego – miało ono pierwotnie wyraźnie charakter prawa publicznego. Przez dłuższy czas (zasadniczo do końca XVIII w.) objęcie ochroną prawną przedmiotów stanowiących przejaw działalności intelektualnej poprzez traktowanie ich jako dobra prawa prywatnego było tylko postulatem formułowanym przez środowiska twórcze i drukarskie. Jednak od czasu kiedy jak to ujął W. Spasowicz „[…] prawo autorskie wjechało triumfalnie do kraju praw rzeczowych, po czym nadało sobie pyszny i wiele obiecujący tytuł „prawa własności literackiej" i było porównywane z własnością w ogóle, a szczególnie z własnością nieruchomości"[8] stanowisko kwestionujące przyjęcie koncepcji prawa autorskiego jako

---

Rzeczypospolitej Polskiej. Zob.: http://trybunal.gov.pl/rozprawy/wyroki/art/8389-prawo-autorskie-ochrona-majatkowych-praw-autorskich-odszkodowanie/ [dostęp: 29.06.2015 r.].

[6] Tak S. Grzybowski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 13. Prawo autorskie*, red. J. Barta, Warszawa 2007, s. 5.

[7] Prezentowane tu tezy i oceny zostały już wcześniej sformułowane i przedstawione m. in. w: *Wybrane zagadnienia dotyczące relacji między prywatnoprawnym i publicznoprawnym uregulowaniem prawa autorskiego* [w:] *Księga dla naszych kolegów, Prace prawnicze poświęcone pamięci doktora Andrzeja Ciska, doktora Zygmunta Masternaka i doktora Marka Zagrosika*, red. J. Mazurkiewicz, Wrocław 2013, s. 183 i n.

[8] Cytuję za: J. Kosik, *Potrzeba zabezpieczenia pracy pisarskiej a charakter praw autora*, ZNUJ, Prace z zakresu prawa cywilnego i własności intelektualnej, z. 41, Kraków 1985, s. 59.

elementu gałęzi jaką tworzy prawo cywilne nie wydaje się uzasadnione. I nie ma tu chyba znaczenia „statystyczne" porównywanie zawartości uregulowania o charakterze publiczno i prywatno prawnym. W ocenie piszącego te słowa - przesądza przyjęcie swoistego dla prawa prywatnego „mechanizmu", który odtwarza całość, także ta publicznoprawna omawianej tu regulacji. Mechanizm ten podporządkowany jest podstawowej funkcji jaką realizuje uregulowanie prawa autorskiego, można ją określić jako stworzenie „bezkolizyjnego" systemu obrotu dobrami intelektualnymi w sytuacji, w której istnieje brak ich obfitości. Analiza przepisów polskiego prawa autorskiego prowadzi do wniosku, że wprowadzają one w oparciu o konstrukcje bezwzględnego i względnego stosunku cywilnoprawnego system składający się z następujących elementów. Wydaje się, że można to odpowiednio odnieść do podstawowej części uregulowania prawa własności przemysłowej.

W pierwszym rzędzie poprzez definicję ustawową, przepisy dookreślają ogólnie dobro prawne jako przedmiot prawa autorskiego (odpowiednio dotyczy to przedmiotów własności przemysłowej). Stąd katalog takich przedmiotów jest zamknięty; przykładowo w zakresie prawa autorskiego obok utworów obejmuje przedmioty praw pokrewnych, a w szerokim rozumieniu tego uregulowania także nietwórcze bazy danych oraz uregulowanie w ustawie z 4 II 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych dobra osobiste - w tym zwłaszcza wizerunek[9]. Następnie przepisy określają określają podmiot wyłącznie uprawniony do nich – zwykle jest nim podmiot wnoszący wkład stanowiący podstawę powstania ochrony (przykładowo w odniesieniu do utworów są to ich twórcy. Kolejne uregulowanie określa zakres wyłączności, który obejmuje albo objęte ochroną prawną interesy – w zakresie prawa własności intelektualnej w odniesieniu do poszczególnych dóbr sytuacja jest dość złożona: są to bowiem albo zarówno interesy osobiste i majątkowe, albo wyłącznie interesy majątkowe, bądź tylko interesy osobiste. Te trzy elementy tworzą strukturę stosunków bezwzględnych, które stanowią podstawę dla obrotu poszczególnymi dobrami prawnymi, który może obejmować rzecz ujmując bardzo skrótowo - albo przeniesienie uprawnień majątkowych na inne podmioty, albo udzielenie upoważnienia do korzystania (licencji) z nich, albo zgodę na wyłączenie bezprawności poprzez ingerencje w interesy osobiste. Ten etap omawianego tu mechanizmu następuje w ramach stosunków o charakterze względnym posiadających wynikającą z uregulowania prawa autorskiego swoista specyfikę ale ogólnie opartych na wzorcach wynikających z uregulowania Kodeksu cywilnego; zasadniczo poza umową licencyjną, prawo autorskie nie wprowadza żadnej innej umowy nazwanej o wyraźnie

[9] Zob. też szerzej J. Jezioro, *Prawo własności intelektualnej* [w:] *Zarys prawa cywilnego*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2014, s. 906 – 907.

wyspecjalizowanym „autorskim” przeznaczeniu w obrocie.

Elementem uzupełniającym przedstawiony tu „mechanizm” jest uregulowanie dotyczące odpowiedzialności za naruszenie uprawnień bezwzględnych lub względnych wynikających z przedstawionych tu stosunków. Jest to w ujęciu konstrukcyjnym odpowiedzialność deliktowa (w przypadku naruszenia praw wyłącznych) oraz kontraktowa (na wypadek niewykonania lub nienależytego wykonania zawartych umów) w rozumieniu uregulowania Kodeksu cywilnego. Wprowadzone przez ustawodawcę modyfikacje trudno uznać za zmieniające takie zasady w sposób prowadzący do powstania odmiennych reżimów tej odpowiedzialności. Przy czym poszczególne, konkretne rozwiązania niekiedy istotnie odbiegają od modelu kodeksowego, co budzi niekiedy uzasadnioną krytykę[10].

Systematyka wewnętrzna prawa własności intelektualnej[11]

Systematyka prawa własności intelektualnej opiera się na rozróżnieniu przedmiotów własności artystycznej, naukowej i literackiej oraz przemysłowej. Zwykle uznaje się to za wynik upowszechnienia się zasad wynikających z wielostronnych umów międzynarodowych – Konwencji berneńskiej z 1886 r. w zakresie prawa autorskiego[12] oraz Konwencji paryskiej z 1883 r. w zakresie prawa własności przemysłowej[13]. Tak więc systematyka wewnętrzna prawa własności intelektualnej ukształtowana została przez rozwiązania i pojęcia pochodzące z tych porozumień.

Prawo autorskie obejmuje uregulowanie dotyczące utworów, przedmiotów praw pokrewnych (tj. wykonań artystycznych, fonogramów i wideogramów, nadań programów dokonywanych przez organizacje radiowe i telewizyjne oraz pierwszych wydań oraz wydań naukowych i krytycznych). Ustawodawca nakazuje stosowanie zasad ochrony praw autorskich do stosunków związanych z niektórymi dobrami osobistymi – obejmuje to: wizerunek osoby fizycznej, korespondencję w odniesieniu do jej adresata oraz tajemnicę źródła informacji wykorzystanej w utworze. Nie mające charakteru utworów bazy danych (bazy danych *sui generis*) chronione są na podstawie odrębnej ustawy z 27 VII 2001 r.[14] Za zasadnicze cechy wspólne tej regulacji - uznaje się niesformalizowany charakter tej ochrony i w efekcie także jej uniwersalny zakres terytorialny ochrony w skali międzynarodowej.

[10] Zob. orzeczenie przywołane w przypisie nr 5.
[11] Zob. J. Jezioro, *Prawo własności intelektualnej* [w:] *Zarys prawa cywilnego*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2014, s. 905 i n.
[12] Aktualnie Polska jest związana aktem paryskim tej konwencji z 24 VII 1971 r. - Dz. U. z 1990 r. Nr 82, poz. 474.
[13] Aktualnie Polska jest związana aktem sztokholmskim tej konwencji z 1967 r. – Dz.U. z 1975 r. Nr 9, poz. 52.
[14] Dz. U. z 2001 r. Nr 128, poz. 1402 ze zm.

Odmiennie przedmioty prawa własności przemysłowej (zasadniczo projekty wynalazcze, oznaczenia pochodzenia towarów i usług) chronione są w sposób sformalizowany (warunkiem powstania ochrony jest obowiązkowa rejestracja w krajowym urzędzie patentowym) i terytorialnie (zakres tej ochrony ogranicza się do kraju takiej rejestracji).

Podstawowe zasady polskiego prawa autorskiego[15]

J. Barta i R. Markiewicz dokonali skatalogowania podstawowych zasad na jakich opiera się polskie prawo autorskie[16]. Wyodrębnienie tych zasad jest o tyle istotne, że pozwala dostrzec specyficzne cechy jakie legły u podstaw objęcia przedmiotów prawa autorskiego odrębną od kodeksowej regulacja prawną. Przy czym najważniejszym elementem generującym taką specyfikę wydaje się być swoisty przedmiot stosunków objętych regulacją prawa autorskiego, jakimi są dobra niematerialne o charakterze intelektualnym[17]. Wydaje się, ze zwłaszcza swoista cecha tych dóbr jaką jest ich oderwanie od przedmiotów materialnych, a więc brak łącznika pomiędzy uprawnionym a dobrem jakim jest możliwość ich posiadania w sensie sprawowania władztwa stawia przed uregulowaniem prawnym szereg problemów nietypowych w odniesieniu do dóbr prawnych posiadających materialny substrat. Przykładowo - ochrona prawna przedmiotów materialnych jest stosunkowo „łatwa", wystarczy chronić ich posiadanie. Natomiast w przypadku utworów i innych przedmiotów niematerialnych nadających się do alienacji z umysłu twórcy i odtworzenia ich w świadomości innych ludzi, od momentu ich rozpowszechnienia znika faktyczna możliwość jakiejkolwiek dyspozycji, czy też rejestracji aktów wykorzystania utworów. A przecież w ujęciu konstrukcyjnym system ochrony jest taki sam – ma zapewnić wyłączność w korzystaniu z utworów, tak jak własność zapewnia ochronę wyłączności w korzystaniu z przedmiotów materialnych (rzeczy). Wydaje się, ze jest to podstawowy dylemat, którego stopniowe rozwiązywanie przez uregulowanie prawne doprowadziło do wykształcenia się specyfiki uregulowania prawa własności intelektualnej.

W pierwszym rzędzie należy uznać, ze prawo autorskie obejmuje ochroną jedynie konkretne, poszczególne utwory, zakres ochrony prawnej nie obejmuje swoistej konstrukcji jaką zgodnie z propozycją A. Kopffa miała tworzyć „sfera twórczości autorskiej" – obejmująca „ogólny sposób artystycznego widzenia czy budowania obrazów

[15] Zob też J. Jezioro, *Prawo własności intelektualnej* [w:] *Zarys prawa cywilnego*, red. E. Gniwek, P. Machnikowski, Warszawa 2014, s. 901 i n.
[16] J. Barta, R. Markiewicz, jw., s. 20 – 21.
[17] Jest to też cecha specyficzna przedmiotów prawa własności przemysłowej.

zindywidualizowanych”[18]. Przedmiotem ochrony są dobra niematerialne – pierwotnie utwory, a aktualnie rozszerzający się stopniowo katalog obejmujący przedmioty praw pokrewnych oraz bazy danych. Katalog tych dóbr ma charakter zamknięty. W efekcie uregulowanie prawa autorskiego nie dotyczy wprost przedmiotów materialnych (tzw. *corpus mechanicum*), które mogą stanowić przedmiot umożliwiający recepcję takich dóbr, np. różnego rodzaju nośników utworów muzycznych, książek itp. Stanowią one zasadniczo przedmiot regulacji prawa rzeczowego[19]. Podstawą wyodrębnienia poszczególnych dóbr stanowiących przedmiot prawa autorskiego jest ich ustalenie, stąd nie jest konieczne nadanie im trwalszej postaci (utrwalenia), ani też nie są wymagane żadne formalności typu rejestracja, oznaczenie egzemplarzy itp.[20]

Polski ustawodawca (odmiennie przykładowo ustawodawca niemiecki) oparł konstrukcję prawa autorskiego na tzw. ujęciu „dualistycznym” oznacza to, iż stworzenie utworu i powstanie artystycznego wykonania prowadzi do powstania odrębnych praw podmiotowych – autorskich i majątkowych. Autorskie prawa osobiste, które uznaje się za kategorie praw osobistych prawa powszechnego cywilnego, są prawami powstającymi tylko na rzecz twórcy a ponadto ich cechą jest niezbywalność. Odmiennością jest przyjecie przez polski system prawny elementów konstrukcji tzw. *residuum*, co oznacza, iż swoistą cechą autorskich praw osobistych jest ich bezterminowość – trwanie także po śmierci autora. Autorskie prawa majątkowe oparte zostały o konstrukcję własności – mają charakter bezwzględny i składają się na nie podobne uprawnienia (uprawnienie do korzystania i rozporządzania), są to prawa zbywalne i podlegające dziedziczeniu. Można je określić jako prawo korzystania i rozporządzania ich przedmiotem w sposób, który nie został zakazany przez przepisy (tzw. ujęcie „własnościowe” przeciwstawiane ujęciu „monopolu” autorskiego). Nie należy ich jednak utożsamiać z własnością, poza odrębnym przedmiotem jakim jest dobro niematerialne są to prawa ograniczone czasowo (przykładowo w odniesieniu do utworów zasadniczo ich ochrona ograniczona jest do życia twórcy i 70 lat po jego śmierci), ich realizacja następuje w ramach odrębnych pól eksploatacji (podlegają tzw. „specyfikacji”), granice ich wykonywania zostały określone w sposób kazuistyczny przez przepisy, a ponadto ustawodawca w znaczący sposób wyłącza ich egzekucję tak długo jak długą służą twórcy. Zasadniczo prawa te powstają w sposób pierwotny na rzecz twórcy.

Wzorowane na autorskich prawach majątkowych, prawa pokrewne (poza prawem do

[18] Por. A. Kopff, *Dzieło sztuk plastycznych i jego twórca w świetle przepisów prawa autorskiego*, Kraków 1961, s. 72.
[19] Por. J. Barta, R. Markiewicz, jw., s. 20.
[20] Tamże.

artystycznego wykonania, które pod tym względem wyróżnia się także ochroną interesów osobistych), zasadniczo powstają na rzecz ich producenta,. Ogólnie też zostały zakreślone znacznie węziej (jest to wynikiem enumeratywnego sposobu określenia pól eksploatacji) i okres ich ochrony jest krótszy (25 – 50 lat od daty sporządzenia lub pierwszego rozpowszechnienia). Podobna metodę ustawodawca zastosował w uregulowaniu baz danych *sui generis.*

Prawo autorskie majątkowe podlega ograniczeniu przez kazuistyczne określenie tzw. przypadków „dozwolonego użytku", co zwykle uzasadnia się realizmem ustawodawcy (nie chroni on tego, czego chronić się faktycznie nie można) oraz wymogami utożsamianymi z interesem publicznym, a ponadto nie obejmuje ochrony pomysłu i informacji zawartych w utworze. W praktyce ogranicza to zakres ochrony do sposobu wyrażenia z wyłączeniem walorów użytkowych.

Zasadniczą metoda ochrony praw autorskich jest realizacja roszczeń cywilnoprawnych w dużej mierze odpowiadających roszczeniom chroniącym interesy związane z dobrami materialnymi. Ponadto cały szereg przypadków naruszenia praw autorskich stanowi przestępstwa (występki) i ścigany jest na drodze karnej. Taki system ustawodawca uzupełnia przez przepisy zakazujące usuwania zabezpieczeń technicznych przed dostępem do utworu i jego zwielokrotnieniem, ułatwieniami procesowymi oraz ochrona celną przed importem towarów naruszających prawa własności intelektualnej. Prowadzi to do wniosku, iż jest to ochrona o charakterze uprzywilejowanym w porównaniu z ochrona innych praw[21].

Ponadto ochrona praw autorskich jakkolwiek uniwersalna w zakresie samego faktu jej przyznania (co jest zasadniczo wynikiem zakresu obowiązywania porozumień międzynarodowych), to ma w tym sensie charakter terytorialny, że jej realizacja poza granicami Polski uregulowana jest przez przepisy krajów na terytorium których jest realizowana[22].

Podstawowe zasady polskiego prawa własności przemysłowej

Podobnie jak w przypadku prawa autorskiego najważniejszym elementem wpływającym na specyfikę prawa własności przemysłowej jest swoisty przedmiot stosunków - dobro niematerialne. Jednocześnie jednak są to dobra, które w ujęciu „funkcjonalnym" należy postrzegać inaczej niż przedmioty prawa autorskiego. Można to wyjaśnić skrótowo na przykładzie porównania w tym aspekcie – utworów i wynalazków. Użyteczność wynalazków

[21] Tamże, s. 21
[22] Tamże.

(także innych projektów wynalazczych) nie polega na odtwarzaniu ich istoty w świadomości receptora jak to jest w przypadku utworów, ale są to w swojej istocie pewne metody technicznego oddziaływania na przyrodę, a więc ich użyteczność zorientowana jest „zewnętrznie" w stosunku do świadomości preceptora. Można uważać, że właśnie ta różnica determinuje podstawowe odmienności w uregulowaniu przedmiotów własności przemysłowej w porównaniu z przedmiotami prawa autorskiego. W efekcie muszą w tym zakresie występować liczne podobieństwa, ale także wyraźne różnice. Przy czym ze względu na charakter tego opracowania, poniższy wykaz takich cech nie ma charakteru wyczerpującego, a zasadniczo ma służyć ilustracji tej oceny.

Podobnie jak w przypadku przedmiotów prawa autorskiego ochroną objęte są skonkretyzowane przedmioty własności przemysłowej jako ustawowo zdefiniowane odrębne dobra niematerialne objęte katalogiem zamkniętym. Jednocześnie jednak zakres poszczególnych dóbr wyznaczony przez przesłanki ustawowe nie tworzy całkowicie odrębnych zbiorów, jak to jest w przypadku przedmiotów prawa autorskiego i niejednokrotnie ten sam przedmiot (rozwiązanie) może być chroniony według wyboru uprawnionego - jako wynalazek lub wzór użytkowy, bądź nawet znak towarowy.

Podstawą prawnego wyodrębnienia poszczególnych dóbr jest zasadniczo[23] decyzja krajowego urzędu patentowego i ogranicza się do terytorium kraju, w którym została wydana. W praktyce oznacza to, że powstanie praw wyłącznych nie ma charakteru „automatycznego" jak w przypadku przedmiotów prawa autorskiego – do czasu zgłoszenia konkretnego rozwiązania do urzędu patentowego chronione jest jedynie prawo do uzyskania praw wyłącznych[24]. A w wielu wypadkach – głównie ze względu na terminowy okres ochrony - wyłączności konkretne rozwiązania są chronione jedynie poprzez faktyczne zachowanie ich istoty w tajemnicy. Przy czym uzyskanie i rozszerzenie na terytorium poszczególnych krajów ochrony będącej pochodną uzyskania praw wyłącznych wymaga znacznych nakładów obejmujących koszty postępowania przed tymi urzędami. Ochrona prawna obejmuje zarówno interesy osobiste jak i majątkowe, ale ochrona tych pierwszych została zredukowana tylko do ochrony prawa do autorstwa. W praktyce oznacza to, że więź twórcy wynalazku z tym dobrem jest znacznie słabiej chroniona niż więź autora z utworem. Zasadniczo także w zakresie nabycia praw majątkowych ustawodawca „preferuje", w porównaniu z prawem autorskim nie rzeczywistego twórcę, ale podmiot który go zatrudnia lub na podstawie

[23] Wyjątek dotyczy projektów racjonalizatorskich oraz ochrony klienteli na podstawie przepisów o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji; w obu tych przypadkach ochrona nie ma charakteru „sformalizowanego".
[24] Można tu podkreślić, że w porównaniu z uregulowanie prawa autorskiego, terminy te zasadniczo są znacznie krótsze.

stosunku cywilnoprawnego zleca dokonanie rozwiązania. Stąd w praktyce podstawowym uprawnieniem nabywanym przez rzeczywistego twórcę projektu wynalazczego nie są prawa wyłączne, ale prawo do wynagrodzenia.

Interesy majątkowe do przedmiotów własności przemysłowej, chronione są zasadniczo w oparciu o konstrukcję nawiązującą do własności, ale ograniczoną do „zawodowego i zarobkowego" korzystania z poszczególnych przedmiotów[25]. Jednak bez ograniczenia tej ochrony do sposobu wyrażenia, jak to jest w przypadku utworów. Oznacza to, że uzyskanie praw wyłącznych na skutek zgłoszenia do urzędu patentowego do przedmiotu pierwotnie chronionego jako utwór (dotyczy to przykładowo wielu wzorów przemysłowych oraz znaków towarowych, które pierwotnie posiadają często ustawowe cechy utworów) w wielu wypadkach może oznaczać rozszerzenie tej ochrony. Odpowiednio zasadniczą metoda ochrony praw przedmiotów własności przemysłowej jest realizacja roszczeń cywilnoprawnych, które uzupełnia uregulowanie karne.

Przedstawione tu zarysowo i ogólnie zasady tylko w niewielkim zakresie ulegają modyfikacji w odniesieniu do poszczególnych kategorii przedmiotów własności przemysłowej. Ponadto wykazują się większa trwałością w porównaniu z analogicznymi zasadami dotyczącymi uregulowania przedmiotów prawa autorskiego.

Bibliografia:

1. Barta J. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 13. Prawo autorskie*, Warszawa 2007.
2. Barta J., Markiewicz R., *Prawo autorskie*, Warszawa 2008.
3. Jezioro J., *Prawo własności intelektualnej* [w:] *Zarys prawa cywilnego*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2014.
4. Jezioro J., *Wybrane zagadnienia dotyczące relacji między prywatnoprawnym i publicznoprawnym uregulowaniem prawa autorskiego* [w:] *Księga dla naszych kolegów, Prace prawnicze poświęcone pamięci doktora Andrzeja Ciska, doktora Zygmunta Masternaka i doktora Marka Zagrosika*, red. J. Mazurkiewicz, Wrocław 2013.
5. Kopff A., *Dzieło sztuk plastycznych i jego twórca w świetle przepisów prawa autorskiego*, Kraków 1961.
6. Kosik J., *Potrzeba zabezpieczenia pracy pisarskiej a charakter praw autora*, ZNUJ, Prace z zakresu prawa cywilnego i własności intelektualnej, z. 41, Kraków 1985.

[25] Odmiennie też uregulowany został zakres dozwolonego użytku w zakresie korzystania z tych dóbr.